

Neka laička razmišljanja o svijetu i kapitalizmu danas

Ljiljana Matković-Vlašić

mvlasic@mail.mef.hr

Oni koji prate medije saznat će da su nemiri gotovo svugdje u svijetu. Naravno i u Europskoj uniji. Zašto? – naravno, pitamo se! Zato jer nije lako držati na okupu različite ljude, a kamoli različite narode. Smiješno je, primjerice, od mediteranskih naroda zahtijevati da žive kao da su nordijski. Očito sjeverni narodi ne razumiju južne niti veliki narodi male. Problemi tih naroda posve su drukčiji. Na svjetskoj političkoj pozornici ne bi zapravo smjelo biti velikih i malih naroda. Svi su narodi, koji imaju svoju kulturu i povijest, veliki narodi. Tuđe vojske nemaju što činiti ni u jednoj zemlji.

Ne treba nikoga tko ima pušku u ruci opravdavati, ali trebala bi za sve vrijediti ista mjerila. Krim je nekoć bio ruski i još danas ima mnogo ruskog stanovništva, ali za, primjerice, Vijetnam, Afganistan i Irak ne znam da li su ikada bili američki i da li su ikad imali mnogo američkog stanovništva? Može mi se predbaciti da opravdam prisvajanje Krime od strane Ruske Federacije. Ništa ja ne opravdam, ali samo pokušavam razmišljati o onome što se događa, vodeći računa o mjestu gdje se događa i pokušavajući naći odgovor na pitanje zašto se događa. Čini mi se da Amerika igra ulogu svjetskog policajca. U ime demokracije, primjerice, želi slati svoje oružje u Ukrajinu. Demokracija je lijepa riječ, a što je sa stotinama mrtvih i ranjenih? Valja pohvaliti ovdje Europsku uniju koja je sklona pregovaranju i mirnim rješenjima problema. Netko će reći: Hvala Bogu da jednom pohvaljuje Europsku uniju. Naravno da treba pohvaliti političke napore u pravcu mirnog rješenja sukoba. Nažalost, često pobjeđuju interesi velikih korporacija koje izvlače korist iz razorenih gradova i tisuća mrtvih. Godinama se proučava je li nešto bilo genocid, ali se ipak dopuštaju imperijalistički ratovi, pogotovo ako ih vode najveće sile na svijetu. Isto se tako dopušta proizvodnja i trgovanje oružjem, a to je upravo sudjelovanje u krvavim sukobima, pa i njihovo poticanje. Tu bi se i Hrvatska trebala zamisliti.

Nemiri svugdje u svijetu svjedoče da nešto nije u redu na globalnom planu. U pozadini je uvijek neki sebičan interes. Svojevremeno su užasno bili uznemirujući napadi na Grčku. Dobro, i oni su imali dosad korumpirane vlade, ali gdje

je završilo posuđenih 270 milijardi eura? Zašto toliki Grci žive u siromaštvu i bez posla? Pa zar taj silni novac nije mogao pomoći? Negdje sam čitala da je taj novac završio u bankama, a i da su morali kupovati oružje. Vjerujem da su u svakom slučaju bile u pitanju nečije špekulacije, a ne način života grčkog naroda. Valjda će nova vlada neke stvari raščistiti. Ili, pogledajmo Italiju! Ta zemlja, koja je pripadala među najnaprednije i koja je imala nenadmašive proizvode, pati od strahovite depresije vlastitih stanovnika. Postavlja se pitanje zar ćemo čuvene talijanske cipele kupovati od Kine? A zar ćemo mi Hrvati piti francusko ili njemačko mlijeko dok će naši farmeri (riječ farmer tako lijepo zvuči!) prodati svoje krave u besćenje da bi mogli otplatiti ratu kredita? To su neka pomalo oprečna pitanja koja se postavljaju, a čini se da su ipak povezana s depresijom i Talijana i Hrvata.

Prije nekoliko godina kao da je trebalo našim ljudima oduzeti obiteljsku zlatninu, a zatim i srebro. Zar se ne sjećamo kako je na svakom uglu bio oglas o otkupu tih dragocjenosti? Ima toga i danas, ali znatno manje, jer cilj je već postignut. Gdje je završilo to zlato? Nadalje Hrvati su poznati po posjedovanju vlastitih stanova. I to im sada treba oduzeti, jer zašto bi oni bili vlasnici stanova kad ni bogati Nijemci to nisu? Ovrhe i deložacije na dnevnom su redu. Siromašan narod pokoran je narod.

Pijem kamilicu da bih mogla mirno čitati o prošlosti i sadašnjosti kapitalizma. Imam pred sobom dvije kutije tog čaja. Na jednoj piše da je proizvođač Njemačka. Ne mogu vjerovati da naša poznata tvrtka uvozi kamilicu. Druga kutija drugačije izgleda. Na njoj je kratica NTL. Tu je domaća kamilica. Kod kupovanja nisam obraćala pozornost na kutiju nego na sadržaj ni ne pomišljajući da bi Franckova kutija, na koju sam godinama navikla, mogla imati strani proizvod. Eto, tako me i kamilica zapravo uznemirila umjesto da me smiri. Biljka je tu najmanje kriva.

U tzv. socijalizmu sanjali smo o kapitalizmu. Sve će biti bolje kad se državni sektor pretvori u privatni. Zar privatnicima nije stalo do čuvanja imovine? Barem će je oni znati čuvati. Da, ali im pritom nažalost nije stalo do dobrobiti vlastitih radnika. Ne pamti se takvo izrabljivanje ljudi. Jedan mora raditi za trojicu jer to se isplati vlasniku. Treba više raditi za manje novaca. Usluge su postale vrlo loše. Svugdje treba čekati, jer jedna osoba ne može u isti tren biti na tri mjesta. To je posebno vidljivo u trgovinama. Često nema prodavača, a kupci čekaju i kad ih ima malo i kad ih ima puno. Čovjek se pita čemu mnogi šalteri i na poštama i u bankama kad radi samo jedan ili dva. Hvala Bogu da ne moram podizati novu putovnicu, jer je odlazak u Ministarstvo unutarnjih poslova u Petrinjsku, među onu gomilu ljudi, stres koji se dugo pamti. Pa čemu onda služe toliki prazni poslovni prostori i ta prekomjerna birokracija o kojoj se toliko govori?

Ako je u glavama privatnika samo profit, profit, profit, oko njih će biti pakao. Ne sjećam se da je nakon Drugoga svjetskog rata, koji je razorio gotovo sve,

bilo toliko prosjaka na ulicama. Sada, kad se osvojio Mjesec i kad se može po svemiru putovati, ljudi premeću smeće da bi pronašli komad kruha, a u Zagrebu je nemoguće proći nekoliko ulica bez susreta s prosjacima. Zar je rat jučer završio? Ekonomisti će reći da se uplićem u nešto što ne mogu razumjeti. Bilo bi dobro da barem oni to razumiju. Navodim banalne, ali notorne primjere, jer bilance, razne krivulje i postoci rezervirani su za ekonomske stručnjake. Tko je ipak malo prelistao knjige iz ekonomske struke, reći će da je upravo ta struka na čelu s nobelovcem Friedmanom upropastila svijet. No javit će se stručnjaci i odmah reći: Nije sve tako jednostavno. No, dobro. Nije Friedman za sve kriv, ni Margaret Thatcher koja je slijepo prihvatila njegovu ideju slobodnog tržišta. Uvelike su krivi bankovni špekulanti koji pritiskom na dugme zgrću milijarde. Činjenica je da iza milijardi, koje banke posuđuju po svijetu pojedinim državama i pojedincima, ne stoji realna ekonomija. Bankarstvo, koje nesumnjivo obavlja i korisne poslove, pretvorilo se u kockarnicu u kojoj se u jedan dan zarađuju i gube milijarde. Iza hrpe često bezvrijednih papira ne stoji realna ekonomija, ali ljudi ostaju bez pravih vrijednosti za koje su generacije mukotrпно radile. Važno je stvoriti pokorno dužničko roblje koje će *rintati* za malen postotak bogataša. Nakon ratova, koji se diljem svijeta danas vode, ostaju s jedne strane ruševine i siromasi, a s druge strane ratni profiteri. Ne treba biti stručnjak za ekonomiju da bi se to ustanovilo. Upravo je iz tih ratova i nepotrebnih uništavanja izrastao terorizam kao stravična nova pojava.

Koji je zaključak? Svijet treba mijenjati. Ne treba nam novi komunizam niti ovaj kapitalizam koji uopće nije sličan onome od prije tridesetak godina. Treba nam normalno društvo u kojem će svaki narod izgrađivati svoju zemlju na dobrobit sviju, što ne znači neku forsiranu jednakost jer nisu svi jednako sposobni i jednako marljivi. Podjela na lijeve i desne, koja se u politici promiče, danas je umjetna i lažna. Ljudi uglavnom nisu sveci, ali ako ih treba dijeliti, onda bi najviše vrijedila podjela na poštene i nepoštene, na dobre i one koji to baš i nisu. Ne usuđujem se nikoga nazvati zlim jer smo svi nesavršeni pa su tako i naši sudovi nesavršeni. Država postoji zato da kontrolira ponašanje svojih građana, tj. da ne dopusti nepoštenje i lopovluk bilo koje vrste. Oni koji žele umanjiti, pa čak i poništiti važnost države, stvaraju kaos. Privatizacija velikih postrojenja koja služe općem dobru, nije se gotovo nikad pokazala pametnom. Uglavnom je tada prevladala pohlepa, tj. želja za profitom nauštrb kvalitetne usluge. Pustiti privatnike da rade po svojem isto je što i zvijeri pustiti u stada ovaca. Njih bi valjalo držati pod kontrolom i naprosto prisiljavati na humano i normalno ponašanje kad ih već sama savjest na to ne prisiljava.

Ekonomski su problemi vrlo složeni i zapleteni u razne međuovisnosti nalik ucjenama. Pogotovo financije. Ali u svakoj se struci može ono bitno objasniti na jednostavan i prosječnom čovjeku jasan način. Zanimljivo je da je jezik bankara ne samo zamršen nego i zamagljen pa je laiku potpuno nejasan. Kad se u javnim medijima govori o bankarskim i financijskim problemima, onda je

to kao kad bi sveučilišni profesori govorili pučkoškolcima držeći ih sebi ravnima. Moguće je, primjerice, imati neko medicinsko znanje korisno za očuvanje zdravlja unatoč strahovitoj zamršenosti medicinske struke. Pa zar ne bi bilo moguće isto tako imati neko znanje o financijama korisno za očuvanje svog životnog standarda? Na tom se planu ništa ne radi pa zato i mogu burzovni špekulanti i multinacionalni koncerni stvarati takav silan jaz između bogatih i siromašnih. Sjećam se kako je početkom sedamdesetih godina sada već pokojni brazilski nadbiskup Dom Helder Camara žestoko upozoravao na opasnost od multinacionalnih kompanija. To je bila njegova najvažnija tema. Malo je tko mogao tada slutiti u što će se svijet pretvoriti nekoliko desetljeća poslije. Gledajući Zagreb i hodajući njegovim ulicama, pitam se: Gdje ste vi, obrtnici, gdje ste vi, male kvartovske trgovine, gdje ste vi, mali butici? Ne mogu svi automobilima ići kupovati u goleme trgovačke centre, a i da mogu, zar nije problem tolik promet i zagađenje atmosfere?

Na kraju mi se čini da sam skakala iz jedne teme u drugu, da sam samo dotakla probleme. Ono najvažnije što sam htjela reći ostavljam za kraj. Postoje naime druge mogućnosti. Na njima valja raditi. I dok još nisu na vidiku prava rješenja, moramo postavljati prava pitanja. Ne volim glagol morati, ali još jednom ću se njime poslužiti! Moramo se povrh svega uvijek zapitati zašto se nešto događa. Koje je značenje onoga što se događa? Koliko god neki procesi izgledaju nepovratni, zlo koje je stvoreno može se ublažiti, smanjiti, učiniti podnošljivijim. Valja konačno poslušati mudre stručnjake. Ne bilo koje!

I sada završno pitanje! Dokle će nacionalne države diljem svijeta i njihovi građani nasjedati financijskim opsjenarima?